

der universiteit, de wens mee te spreken over de organisatie en de inhoud van het onderwijs, de roep om een „kritische universiteit” tot uiting komend in een kritische instelling ten opzichte van de maatschappelijke orde.

Er is daarin veel wat te waarderen valt. Dat de studenten willen weten, hoe hun universiteit in elkaar zit en welke overwegingen bij de bepaling van het beleid een rol spelen, dat zij hun leermeesters kritisch volgen, dat zij vragen naar de zin van de collegestof en naar die van onderdelen van het examenprogramma, dat zij zich betrokken voelen bij de staatkundige en maatschappelijke ontwikkeling en kritisch staan tegenover het historisch geworden, men kan er alleen maar blij om zijn.

Wanneer ik enkele kritische vragen en opmerkingen laat volgen, dan neem ik daarmee van het voorgaande niets terug. Evenmin vermeet ik mij ex cathedra met het vermanende vingertje waarschuwingen te geven. Ik wil alleen een bescheiden bijdrage geven aan de gedachtenwisseling over deze zaken.

Democratie – dat is mijn eerste opmerking – kan alleen in zeer primitieve en kleine gemeenschappen functioneren door het meepraten en meebeslissen van allen over alles. In meer ingewikkelde verbanden, en dat zijn universiteiten in een geïndustrialiseerde samenleving als de onze, kan zij alleen functioneren door het principe van vertegenwoordiging, waarbij de vertegenwoordigers bereid moeten zijn een zelfstandige verantwoordelijkheid te dragen. Democratie omvat voorts een scala van mogelijkheden en gaat niet op in (mede)beslissingsbevoegdheid.

Discussie – een tweede opmerking – is geen doel, maar een middel. Een discussie dient om een oplossing voor een bepaald probleem te vinden, niet om het gestelde probleem in te schakelen in een eindeloze reeks van problemen.

Bedenkt men voorts bij de kritiek op de bestaande orde voldoende, dat zij in ieder geval als wezenselement heeft, dat men zijn regeerders zonder enig gevaar kan kritiseren? Men kan er bezwaar tegen hebben, dat bepaalde kranten en bepaalde tijdschriften verschijnen en lezers trekken, maar heeft men voldoende doordacht wat het zou betekenen te moeten leven in een staatkundig systeem, waarin juist de kranten en tijdschriften, waarop men zelf prijs stelt, niet zouden mogen verschijnen?

Herbert Marcuse verwijt de westerse democratieën een „repressive Toleranz”. Men mag wel op gebreken wijzen, maar men moet niet te hard werken voor hervormingen, die de heersende klasse onwelgevallig zijn.

Ik meen, dat Marcuse daarmee een zwakke plek van onze maatschappelijke orde heeft aangewezen, maar zijn „repressive Toleranz” is niet te vergelijken met de „preventive Intoleranz”, die tot het wezen van ieder dictatoriaal stelsel